

MASE I NJIHOVA PREHRANA

“Ljudi će bolje spavati ako ne budu znali kako se rade kobasice i kako se vodi politika”, navodno je rekao Otto von Bismarck. Dva događaja iz nedavne hrvatske povijesti potvrđuju istinitost te tvrdnje.

Prva je bila vijest da su u našim trgovinama navodno pronađene namirnice sa sastojcima od genetski modificiranih organizama u postotku većem od dopuštenog (1% $\geq$). Ta je vijest kod nas izazvala prvi pravi slučaj "moralne panike". Ministar zdravstva je objavio da će temeljito ispitati te tvrdnje, njegov pomoćnik je tvrdio da imamo sredstva da to ispitamo, voditelji laboratorija za ispitivanje kvalitete hrane su tvrdili kako trgovački lanci nemaju mogućnosti provjeriti sastav hrane koju prodaju već da bi certifikate trebali tražiti od proizvođača, Zelena akcija je zahtijevala dosljednu primjenu Zakona o kvaliteti prehrane, po broju reakcija TV gledatelja čini se da je tema za javnost vruća, a da je klima toplija možda bi bilo i demonstracija. Seljaci, koji trenutno imaju akutnih problema s konkurencijom govedine iz EU, (i otkada se zapravo po prvi put shvatilo značenje priključenja EU), proširili su paniku tvrdnjom da ćemo iz EU dobivati kravlje ludilo. Ne treba zaboraviti da su neke zemlje, poput Norveške, upravo zbog EU režima poljoprivrede i ribogojstva odustale od priključenja.

Istodobno, čini se da EU brinu analogne, ali upravo obrnute brige: kako zaštititi svoje tržište od neprovjerene hrane koja dolazi s istočnoga tržišta. *Guardian Weekly* prošli je tjedan objavio da će EU djelovati kako bi se zaštitila od GM hrane uvezene iz Istočne Europe, tj. iz zemalja koje će 1. travnja postati dio velikog europskog tržišta. Najveća poljoprivredna zemlja Istočne Europe, Poljska, (isto tako i Češka) već nekoliko godina uzgaja GM žitarice, a da nema primjerene laboratorije za testiranje takve hrane.

NGO grupe za zaštitu okoliša optužuju biotech kompanije poput Monsanto i Pioneera da koriste zemlje bivšeg Istočnog bloka kao “trojanskog konja” kako bi svoje GM proizvode plasirale na tržište EU, premda te kompanije posluju legalno u EU već sedam godina. “Problem nije u zakonima”, tvrdi Paul Brown. “Sve nove članice imaju zakone o GMO slične ostatku EU. Poteškoća je u tome, mogu li one provesti te zakone, ako znamo da njihova sredstva za testiranje nisu adekvatna.” (Isto vrijedi i za Hrvatsku). Stoga će prilikom ulaska pridruženih zemalja EU, sljedeći

korak zajednice biti rješavanje problema detekcije takve hrane; odnosno zahtjev da se problem riješi u roku od mjesec dana po zvaničnom ulasku tih zemalja u Europu. Ako te zemlje same neće moći riješiti problem, prema riječima Beate Gminder, glasnogovornice Direktorata za zdravstvo i zaštitu potrošača EU, one će morati ugovorno platiti laboratorije iz Europe koji će taj posao obavljati za njih.

Na jednom skupu o GMO u Salzburgu, šecujući se po tržnici na glavnom trgu s pseudo-mozartovskim kočijama, prisjećam se kako je tadašnji ravnatelj Wellcome trusta, Roger Morgan izjavio: "Ljudi se ovdje brinu ima li njihova hrana GMO, ali ne brinu koliko je štetnih gena iz izmeta ovih konja upravo palo na ove njihove namirnice." Za znanstvenike koji se bave GMO, taj mini-rat, i moralna panika oko toga tko je zapravo odgovoran za transfer "tog smeća", kako je namirnice s GMO-om nazvao voditelj naše Zelene akcije, cijela je situacija prilično apsurdna. Sreća je da se vodi oko problema koji znanstveno (pa ni kulinarski) gledano ne postoji, jer GMO u hrani nemaju nikakve veze s njezinom kvalitetom. Dosada nije ustanovljen ni jedan slučaj da je promjena gena neke namirnice uzrokovala ikakvu bolest.

Za razliku od toga, sjetimo se samo naših brojnih vijesti o salmoneli. Kod nas se primjerice nitko ne buni kada čuje da su ljudi umrli od salmonelle, a slučajeva zaraze je kod nas bilo vrlo mnogo. Koliko nas odlazi na "kolinje"? Jedno je vrijeme, uštede radi, bilo uobičajeno da se uzorci svinjskog mesa atestiraju s one strane Dunava (jer su testovi bili jeftiniji). Čini se da velik dio stanovništva Hrvatske ima interes da se kontrola kvalitete hrane ne provodi u skladu sa Zakonom. I umjesto da dva milijuna kuna koja će se kod nas trošiti za kontrolu kvalitete prehrane troše na akutne probleme stvarno problematične prehrane, mi ćemo ih trošiti za skupa genetska ispitivanja namirnica koja nemaju veze s njihovom kvalitetom.

Nema nikakve sumnje da javnost ima pravo znati za sastav prehrane. Zanimljivo je da gotovo sve zemlje određuju pravila igre za postupke proizvodnje i konzervacije hrane. Recimo, u Sjedinjenim je državama zabranjeno kiseljenje kupusa. Svježi sir i vrhnje, kao ni brojne vrste europskih sireva, zbog potencijalno štetnih sastojaka fermentacije gljivica i drugih sastojaka u njima također ne možete dobiti. Velika je gužva u EU nastala oko dopuštenog sastava piva i njegovih dodataka (glavna zainteresirana strana – Njemačka) ili pak čokolade i sireva (zainteresirana strana – Francuska). Odnedavno je u EU počela velika valava patentiranja *imena* pojedinih nacionalno-kulinarskih proizvoda. A kada uđemo u Europu, naše privatno pećanje rakije bit će zabranjeno.

Ali isto tako postoje brojni primjeri kada javnost smatra opravdanim zabraniti postupke konzervacije prehrane koje smatra odioznim, unatoč sudu znanstvenika. Najistaknutiji primjer bila je znanstvena spoznaja da roentgenskim zrakama bez štete možemo zaštititi velik dio hrane od njegova kvarenja. Što bi se primjerice dogodilo kada bi se u javnosti proširila znanstveno dobro poznata činjenica da se rajčice, jagode i drugi proizvodi standardno podvrgavaju nuklearnom zračenju, kako bi se uništili nametnici koji dovode do njihova truljenja? (Otkrivam li ja ovdje novu frontu za naše ekologe?) Neke su zemlje zabranile takav postupak, dok ga druge standardno koriste.

U svim tim primjerima vidimo potvrde Bismarckove teze. Prvo, očito je da prehrambena politika ima velike veze s “velikom” politikom, kao i sa znanstvenom politikom, te da je problematika GMO-a u hrani samo jedan mali skup “političkih” problema prehrane. Javnost određuje politička a time i prehrambena pravila igre.

Drugi korolar (koji se tiče nas) mogao bi biti da je nekim narodima važnije kako se radi politika negoli kakav je sastav njihovih kobasica. Ali to me dovodi do glavne teze: u svim povijesnim razdobljima, u svim krajevima svijeta, pobjeđivali su oni narodi koji su znali upotrijebiti tehnologiju (recimo biološku, informatičku ili nuklearnu) za svoje ciljeve. A ludističko odbacivanje tehnologije kao nečeg nezdravog, suprotnog “božanskim namjerama”, ostavljalo ih je na margini. Stoga će inzistiranje na tome da je GMO hrana “nezdrava” biti dobar predviđalački okvir za to hoćemo li se uopće htjeti pridružiti tehnološki razvijenoj svijetu.